

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1875. Andra Kammaren. N:o 24.

Onsdagen den 24 Mars.

Kl. 2 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 13, 15 och 17 i denna månad.

§ 2.

Herr Talmannen tillkännagaf, det han af Herr Öfverintendenten F. L. Dardel, i hans egenskap af præses i Kongl. Akademien för de fria konsterna, blifvit anmodad meddela Kammaren, att utställningen af elevernas vid nämnda akademi täflingsarbeten under läroåret 1874—1875, hvilken utställning under gårdagen tagit sin början i akademiens hus, komme att i morgon Torsdag kl. 1—5 e. m. hållas öppen för Herrar ledamöter af Riksdagens begge Kamrar.

§ 3.

Föredrogs och hänvisades till Stats-Utskottet Herr Johannes Jonssons uti Kammarens senaste sammanträde, med stöd af 56 § Riksdagsordningen, väckta, på bordet hvilande motion, N:o 172, med förslag till ordnande af veterinärväsendet och veterinärundervisningen i riket.

§ 4.

Anmälades och bordlades följande inkomna ärenden:

Konstitutions-Utskottets memorial N:o 6, angående fullbordad granskning af de i Statsrådet förda protokoll;

Stats-Utskottets utlåtanden och memorial:

N:o 11, angående reglering af utgifterna under riksstatens nionde hufvudtitel;

N:o 34, i anledning af väckt förslag om aflåtande till Kongl. Maj:t af skrifvelse angående ändring i Kongl. kungörelserna den
Andra Kammarens Prot. 1875. N:o 24.

17 Juli 1847 och den 7 Augusti 1863, rörande sättet för utarrendering af vissa kronans fastigheter.

N:o 35, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående fyllnadspension åt postexepeditören i Ljungby, Postmästaren G. M. Adlerstam;

N:o 36, angående ersättning för sådana af Statskontoret förskottsvis bestridda utgifter, för hvilka statsanslag ej blifvit beviljade;

N:o 37, med svar å återremiss samt förslag till sammanjemkning eller voteringspropositioner, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i vissa frågor, rörande anslagen under riksstatens fjerde hufvudtitel;

N:o 38, med förslag till voteringspropositioner i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut uti åtskilliga frågor, rörande anslagen till riksstatens femte hufvudtitel;

N:o 39, med förslag till voteringspropositioner i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i tvänne frågor, tillhörande rikstatens sjunde hufvudtitel;

N:o 40, med förslag till voteringsproposition i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut rörande Stats-Utskottets utlåtande N:o 32, i fråga om dels Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående statsbidrag till förstärkning af den nya vågbrytaren vid Wisby yttre hamn och dels en inom Andra Kammaren väckt motion i samma ämne;

N:o 41, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående byte mellan Kongl. Maj:t och kronan, å ena sidan, samt Stockholms stad, å den andra, af mark å Långholmen;

N:o 42, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående afsöndring af jord från indragna fänciksbestället Snopptorp N:o 1 i Jäders socken af Södermanland; samt

N:o 43, i anledning af väckt förslag om afgifvande vid hvarje riksdags början af summariska redogörelser för de under Kongl. Arméförvaltningen ställda kassors och fonders förvaltning.

Dessa ärenden skulle för den ytterligare bordläggning, som kunde ifrågakomma, uppföras främst å föredragningslistan för nästa sammanträde.

§ 5.

Föredrogos och godkändes:

dels Konstitutions-Utskottets förslag till Riksdagens underdåniga skrifvelse N:o 6, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition om antagande af ett tillägg till 80 § Regeringsformen; och

dels Riksdagens Kanslis förslag

till Riksdagens underdåniga skrivelser:

N:o 9, angående val af Fullmäktige i Riksbanken; och

N:o 10, angående val af Fullmäktige i Riksgäldskontoret;
samt

till Riksdagens förordnanden:

N:o 11, för Fullmäktige i Riksbanken;

N:o 12, för suppleanter till Fullmäktige i Riksbanken;

N:o 13, för Fullmäktige i Riksgäldskontoret; och

N:o 14, för suppleanter till Fullmäktige i Riksgäldskontoret.

§ 6.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades: Friherre *Ericson* under 10 dagar från och med denna dag, Herr *Bolin* under 9 dagar från och med morgondagen samt Herr *Linné*, för afläggande af prof i och för sökt tjänstebefattning, under 14 dagar från och med den 1 instundande April.

Äfvenledes erhöll Herr *Fahlén*, uppå derom anmäld begäran, förlängning intill den 2 April af den honom i sammanträdet den 27 sistlidne Februari beviljade, denna dag tilländagående ledighet från riksdagsgöromålen.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. half 3 e. m.

In fidem
H. Husberg.

Tisdagen den 30 Mars.

Kl. 12 på dagen.

Herr vice Talmannen ledde i detta sammanträde Kammarens förhandlingar.

§ 1.

Justerades protokollet för den 18 innevarande månad.

§ 2.

Föredrogs och bordlades för andra gången Konstitutions-Utskottets memorial N:o 6, angående fullbordad granskning af de i Statsrådet förda protokoll; dervid Herr vice Talmannen, i öfverensstämmelse med hvad till Kammarens protokoll förut blifvit anmaldt rörande tiden för denna frågas afgörande, nu gjorde hemställan derom, att berörda ärende måtte få till slutlig behandling företagas i det sammanträde, som komme att hållas Onsdagen den 7 instundande April. Kammararen biföll denna hemställan samt beslöt, att det ifrågavarande memorialet skulle uppföras främst å föredragningslistan för nyssnämnda sammanträde.

Efter föredragning dernäst af Stats-Utskottets utlåtande N:o 11, angående regleringen af utgifterna under riksstatens nionde hufvudtitel, bordlades ånyo jemväl detta ärende, i afseende å tiden för hvars slutliga föredragning Kammararen, på Herr vice Talmannens hemställan, nu beslöt, att denna fråga skulle till afgörande företagas i sammanträdet Lördagen den 3 April näst efter de gemensamma omröstningar, som då komme att anställas.

§ 3.

Till förnyad föredragning anmäldes Stats-Utskottets utlåtande N:o 34, i anledning af väckt förslag om aflåtande till Kongl. Maj:t af skrifvelse angående ändring i Kongl. kungörelserna den 17 Juli 1847 och den 7 Augusti 1863 rörande sättet för utarrendering af vissa kronans fastigheter.

Utskottets hemställan lästes, hvarefter Herr Sjöberg anförde:

Jag hemställer till Herr vice Talmannen och Kammaren, om det icke vore lämpligt att bordlägga detta ärende för andra gången. Det synes mig icke vara så alldeles betydelselöst, att det bör utan närmare begrundande afgöras, och jag hoppas, att åtminstone några af Kammarens ledamöter skola förena sig i denna min anhållan.

I Herr *Sjöbergs* yrkande om ytterligare bordläggning instämde flere ledamöter; och blef alltså detta ärende änyo bordlagdt.

Likaledes blefvo Stats-Utskottets å bordet hvilande och till förnyad föredragning nu anmälda utlåtanden N:is 35 och 36, på derom framställd begäran, för andra gången bordlagda.

§ 4.

Förekom till behandling Stats-Utskottets memorial N:o 37, med svar å återremiss samt förslag till sammanjemkning eller voteringspropositioner i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i vissa frågor, rörande anslagen under riksstatens fjerde hufvudtitel.

1:sta punkten.

Bifölls.

2:dra punkten.

Lades till handlingarne.

3:dje—4:de punkterna.

De i dessa punkter föreslagna voteringspropositioner godkändes.

5:te punkten.

Lades till handlingarne.

6:te—10:de punkterna.

De förslag till voteringspropositioner, som Utskottet i dessa punkter framlagt, blefvo af Kammaren godkända.

11:te punkten.

Lades till handlingarne.

§ 5.

Föredrogs Stats-Utskottets memorial N:o 38, med förslag till voteringspropositioner i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut

uti åtskilliga frågor, rörande anslagen till riksstatens femte hufvudtitel; och blefvo de i 1:sta—3:dje punkterna föreslagna voteringspropositioner godkända samt 4:de punkten lagd till handlingarne.

§ 6.

Vid dernäst skedd föredragning af Stats-Utskottets memorial N:o 39, med förslag till voteringspropositioner i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i tvänne frågor, tillhörande riksstatens sjunde hufvudtitel, godkände Kammaren de i 1:sta och 2:dra punkterna föreslagna voteringspropositioner samt beslöt att lägga Utskottets anmälan i 3:dje punkten till handlingarne.

§ 7.

Föredrogs Stats-Utskottets memorial N:o 40, med förslag till voteringsproposition i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut rörande Utskottets utlåtande N:o 32, i fråga om dels Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående statsbidrag till förstärkning af den nya vågbrytaren vid Wisby yttre hamn och dels en inom Andra Kammaren väckt motion i samma ämne.

Den föreslagna voteringspropositionen godkändes.

§ 8.

Föredrogs, men blefvo för andra gången bordlagda Stats-Utskottets utlåtanden N:is 41—43.

§ 9.

Om lagstiftning för arbetare, som taga anställning utom hemorten.

Skedde föredragning af Andra Kammarens Andra Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 3 (i samlingen N:o 17) angående lagstiftning för arbetare, som vid arbetsföretag utom deras hemort taga anställning.

Utskottet hade i detta utlåtande yttrat sig öfver en af Herr *Ehrenborg* väckt motion, N:o 1, hvaruti föreslagits, "att med afseende på sådana arbetare, som vid tillfälliga större arbetsföretag och ofta på långt afstånd från deras hemvist taga anställning, Riksdagen — jemte uttalande af sin åsigt om behöfligheten ej mindre af ökad kontroll å ifrågavarande arbetares uppehållsort, än ock af sådana lagbestämmelser, hvarigenom de, till så väl arbetsgifvaren som till kyrkliga och kommunala myndigheter å den främmande ort der de arbeta, komma för sin arbetstid derstädes i hufvudsakligen enahanda ställning som den, hvilken de såsom lagstadde tjenare skulle hafva innehaft till motsvarande myndigheter och till husbonde inom hemorten — måtte i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida icke antingen en särskild ordningsstadga borde utfärdas för de

förhållanden mellan arbetsgifvare och arbetare, i hvilka nu gällande legostadga icke kan ega tillämpning, eller ock legostadgan, med uteslutande af öfverflödiga eller olämpliga bestämmelser, omarbetas och utsträckas till en efter tidsomständigheterna lämpad allmän lag för arbetsgifvare och arbetare; samt att Kongl. Maj:t, efter ärendets beredning, måtte till Riksdagen afgifva den nådiga framställning, hvartill omständigheterna kunde finnas föranleda.

Om lagstiftning för arbetare, som taga anställning u:om hemorten.
(Forts.)

Beträffande detta förslag hade, på anförda skäl, Utskottet hemställt, att detsamma icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Efter det att Utskottets hemställan blifvit uppläst, begärdes ordet af motionären,

Herr Ehrenborg, som yttrade: Då beklagligen ingen reservant mot Utskottets utlåtande finnes antecknad, ser jag mig, såsom motionär, nödgad att börja öfverläggningen. Jag vill dervid först hembära Utskottet min tack därför, att Utskottet, ehuru det icke ansett sig i någon mån kunna tillstyrka min motion, dock gifvit sitt erkännande åt vigten af den sak, hvilken genom motionen är åsyftad, och jemväl egnat den någon pröfning. Men så mycket mera måste jag beklaga, att Utskottet ej kunnat komma till något annat resultat, än motionens afstyrkande, ett förhållande, hvartill, som jag tror, den omständigheten bidragit, att Utskottet tyckes hafva helt och hållet förbisett ganska viktiga delar af motionen.

Utskottets bevisning till stöd för afstyrkandet synes mig kunna sammanfattas i trenne stycken. Det första, att Utskottet funnit min teckning af den nöd eller det behof, jag ansett böra afhjelpas, alltför stark och sålunda trott mig i det afseendet hafva gjort mig skyldig till öfverdrift eller missuppfattning af verkliga förhållandet. Det andra, att Utskottet för afhjelpande af det onda velat hänvisa till andra mera indirekta åtgärder än de af mig föreslagna. Det tredje, att enligt Utskottets mening hvad som i saken kunde åtgöras redan skulle vara i så väsentlig mån beroende på åtgärd af Kongl. Maj:t, att hvad för Utskottet kunde hafva återstått att tillstyrka vore alltför litet för att kunna utgöra föremål för en Riksdagens underdåniga anhållan hos Kongl. Maj:t.

Föreliggande ämne är svårt att behandla så till vida, som man lätt kan löpa fara att blifva alltför vidlyftig, i synnerhet om man, såsom jag, saknar förmåga att uttrycka sig så särdeles koncist. Jag skall därför söka att begränsa mig inom dessa tre af Utskottet anförda hufvudargument och så kort som möjligt bemöta hvardera.

Hvad då först beträffar den öfverdrift, som enligt Utskottets tanke skulle ligga i min teckning af de nuvarande missförhållandena, så eger naturligtvis icke min erfarenhet i det afseendet något det ringaste vitsord framför hvarje annans i denna Kammare; och jag öfverlemnar således afgörandet af hvem som i det afseendet har rätt, Utskottet eller jag, åt Kammaren. Jag får dock

Om lagstiftning för arbetare, som taga anställning utom hemorten.
(Forts.)

säga, att antingen man ser saken från de orters sida, från hvilka denna arbetareström kommer, eller från de orters, till hvilka den går, det skulle lika mycket glädja som förvåna mig, om min svaga teckning af de dermed förenade missförhållanden verkligen vore öfverdrifven. Jag har beträffande orterna af det förra slaget framhållit, hursom derstädes en verklig utsugning af arbetskrafter eger rum, till men för jordbruket och andra näringar, till följd af det premium till den större industriens förmån, som nu är lemnadt genom frånvaron af alla lagbestämmelser rörande förhållandet mellan den tillfällige arbetaren och arbetsgifvaren, under det å andra sidan den lagstade tjenarens ställning till sin husbonde är i lagen öfverdrifvet reglementerad. Det är i dessa orter, som arbetarnes familjer få sitta hemma och lida nöd, ofta utan att ens veta hvar hufvudpersonen befinner sig, utan att af honom erhålla det ringaste understöd för lifvets uppehälle, under det han sjelf lefver i ett öfverflöd på arbetsförtjenst, som dock vanligen ej lemnar något spår efter sig. Det är dessa kommuner, som ega rätt att taxera den frånvarande arbetaren och af honom uppbära bidrag för sina gemensamma ändamål, men som ofta förgäfvat söka att få reda på hans vistelseort och således gå miste om hans skattebidrag, på samma gång underhållet af hans hemmavarande familj blifver för dem en icke sällan ganska tung börda.

I de andra orterna åter, eller i dem dit arbetareströmmen går, består befolkningens lidande i den otrefnad och osäkerhet, som härledes af de främmande arbetarnes regellösa ställning. Det är väl uti teckningen härutaf som min öfverdrift hufvudsakligen skulle bestå. Jag ber dock att dervid få erinra, det jag alldeles icke velat uttala något klander mot arbetsklassen i allmänhet. Mitt klander kan sägas lika mycket gälla arbetsgifvarne som arbetstagarne och allra mest samhället, som låter bero vid sådan regellöshet, som den, hvarur de öfverklagade missbruket uppstå. Meniskonaturen vore helt annan än den är, om icke dessa missbruk under nuvarande förhållanden uppstode, och det är således omständigheterna jag gifver skulden dertill. Jag tror icke heller, att jag, på sätt Utskottet antagit, gjort mig skyldig till missuppfattning i följd deraf, att en del grofva brott af förrymda fästningsfångar föröfvats samtidigt med de af arbetare begångna förseelser och oordningar, jag i min motion påpekat. Man måste dock erkänna, att det lössläppta okynnet kan urarta till grof brottslighet, och ofta finna vi ju "f. d. jernvägsarbetare" nämnda i tidningarnes polisreferat. Jag nämnde ordet okynne, och jag tror, att det är den rätta karakteren, man bör gifva åt dessa lösa arbetares uppträdande, åtminstone sådant detsamma i sin början pågår yttra sig. Att t. ex. på fredliga resande afslå hattarne, slå vägfärandes hästar på nosen, draga fram stockar och lägga öfver vägen, lyfta grindar af sina hakar, stanna på gårdarne skrålande vid de väljudande handklaveren, att i medvetande af sin styrka kommandera fram till afsalu de förråd af öl, dricka och mjölk, som möjligen kunna finnas, allt detta och dylikt, som alldeles icke sker i någon oredlig och ännu mindre i någon mordisk afsigt, äro de

vanliga yttringarne af det lössläppta sjelfsväldet. Då dylikt ofog eger rum, vore det väl icke obehöfligt om det funnes något slags hämsko eller hållhake, så att arbetaren visste att om detta uppförande anteckning kunde ske i den arbetsbok, som hos arbetsgifvaren läge i förvar och som vore afsedd att motsvara orlofsedeln i den fasta tjenareanställningen. Eller då det t. ex. hänt — jag har sjelf dertill varit vittne — att ett stort arbetslag gifvit sig af från en ort till en annan, långt aflägsen, blott derföre att det fattat humör deröfver, att vid två egendomar, belägna i den ort der arbetet pågick, priset på mjölken blifvit höjdt, så hade det icke för dem eller deras kassor varit till skada, om prestetygen funnits i kommunens vård, så att de före sin långa resa måst afhemta dem och måhända kunnat blifva föremål för några allvarliga förmaningar, och sålunda det svallande blodet fått tid att något stilla sig. Man må nu icke redan här möta mig med det påståendet, att jag vill pålägga desse arbetare ordningsstadgar, som skulle inskränka deras frihet. Jag åsyftar icke en sådan inskränkning utan vill just, att de, vid valet mellan arbete på ena eller andra stället, skola vara frie från påtryckning af sjelfsväldets frestelser; hvad jag afser är snarare att rädda deras frihet, rädda dem från trældomen under ett sedligt förderf, vida värre än någon sorts ordninsstadga. Men har jag öfverdrifvit, så står jag åtminstone icke ensam, ty framför mig ligger en motion af Herr Åstrand, deri han går så långt, att han till och med vill ställa ifrågavarande arbetare under krigsartiklarne; och i denna motion säges bland annat: "Den ort, inom hvilken ett jernvägsarbete pågår, är i vissa hänseenden försatt i ett slags rättslöshetstillstånd, och knappast någon dag förgår utan, att ortbefolkningen eller resande på ett eller annat sätt förnäras af jernvägsarbetare". En annan motionär i Första Kammaren, Herr Nordenfelt, hvilken, såsom gammal chef vid jernvägsbyggnadsföretag, har mycken erfarenhet i detta ämne, yttrar, att "fridsbrott och oordningar af flera slag, för det mesta utan all laga påföljd, hafva i en för allmänna säkerheten vådlig grad tilltagit, *synnerligen ibland de talrika arbetare, som å främmande ort söka arbetsförtjenst, och hvilka, då knif allmänt bäres, äro färdige att vid ringaste anledning begagna denna såsom vapen*". Dessa uttryck äro något skarpare än min lena teckning. Skulle jag möjligen komma att råka illa ut, derföre att jag med mina ord förgripit mig på ifrågavarande klass, huru skall det väl då gå med de nyssnämnde begge motionärerne? Detta om den öfverdrift, hvartill jag enligt Utskottets förmenande skulle hafva gjort mig skyldig i min framställning.

Vidare och för det andra har Utskottet hänvisat till mera indirekta botemedel för det öfverklagade onda, nemligen inskränkning i tillgång på rusdrycker, förökad religionsvård och folkundervisning. Vi använde för knappt två veckor sedan nästan en hel dags sammanträde på frågan om förändrad lagstiftning angående tillverkning och försäljning af *rusdrycker*. Jag tror icke att resultatet af denna dag — särskildt för mig illustrerad af ett offer, öfver hvilket jag på qvällen måste klifva, för att komma in i min

Om lagstiftning för arbetare, som taga anställning utom hemorten.
(Forts.)

Om lagstiftning för arbetare, som taga anställning utom hemorten.

(Forts.)

bostad — var sådant att man kan hysa någon synnerligt stor förhoppning att på denna väg afhjelpa det onda. Men äfven om den tid en gång skulle komma, då genomgripande yrkanden i bränvinsfrågorna skulle låta höra sig icke blott som försvinnande och enstaka röster från kronobergsbänken eller annan plats, utan blifva inom representationen en verklig *makt*, som vet sig stödd på ett under en förfärlig fiende pinadt folks medvetande, så lärers i allt fall väntan härfpå blifver allt för lång, och staten i ingen händelse berättigad att inställa de åtgärder, som densamma såsom ordningsanstalt närmast åligger. Det är väl dessutom icke endast hoppet att få berusa sig som kallar arbetaren att lemna sin torfvai hembygden eller sin plats som tjänare eller såsom bofast arbetskarl, utan det är den ohejdade friheten från allt beroende, den bjerta motsatsen mellan den trånga ställningen hemma och den lösa ställningen borta, som ofta lockar honom i otid ut. Och lika litet har staten att skjuta framför sig den ifrågasatta *religionsvården* såsom en ursäkt för att staten i öfrigt lemnar dessa arbetares ställning oreglerad. Denna religionsvård, som ingen torde misstänka mig för att underskatta, är ett dyrbart nådestillfälle, som kyrkan öppnar; men icke har staten därför rätt att låta arbetarne gå vilda, utan förpligtelser och utan kontroll. Begagnandet af religionsvården blir dessutom alltid frivilligt. Den som vill, undandraget sig det. Och slutligen *folkundervisningen*, hvilken Utskottet hoppas skall "småningom" bära goda frukter. Ja, det torde nog bli *småningom*, ty ännu är, tyvärr, ställningen sådan, att det till och med icke sällan händer, att arbetaren nödgas gå utom sin egen krets för att få någon, som åtager sig besväret att för honom uppläsa de bref, som hans hemmavarande hustru eller fästmö låtit skrifva. Allt detta är för sig viktiga och goda saker, men icke hvad som närmast åligger staten, utan staten har att i främsta rummet dels vidtaga sådana civila lagstiftningsåtgärder af mer preventiv art, som jag i min motion föreslagit, dels ock anvisa medel för åstadkommande af säkerhetspolis, som uti Friherre v. Schulzenheims motion föreslås, och hvilken i anseende till de långa afstånden på landet visserligen icke är egentligen preventiv, men dock kan utföra en afskräckande verkan.

Slutligen och hufvudsakligen ber jag få svara derpå att Utskottet, efter att hafva gendrifvit min framställning om utjemning af legostadgan till en gemensam lag eller ordningsstadga för arbetsgifvare och arbetstagare eller ock om utfärdande af en särskild disciplinstadga, ansett, att hvad som för öfrigt afsåges med min motion redan vore till en väsentlig del beroende på Kongl. Maj:ts åtgärd, och det öfriga, som skulle inskränka sig till mitt förslag om den s. k. arbetsboken, icke gäfvade tillräcklig anledning att tillstyrka aflåtande af en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t. Här, tror jag, står mig till buds en bindande bevisning för att Utskottet icke gjort motionen full rättvisa, om jag blott hade förmåga att utföra den. Först och främst vill jag erinra, hvad jag redan i början antydt, nemligen att Utskottet synes alldeles hafva förbisett två väsentliga delar af motionen, hvaruti jag ut-

tryckt önskan dels derom att arbetarens hemkommun må beredas möjlighet att följa honom på de främmande orterna, dels ock att den främmande kommunen må komma i tillfälle att utöfva någon myndighet öfver de arbetare, som för längre eller kortare tid inom densamma såsom främlingar uppehålla sig.

Om lagstiftning för arbetare, som taga anställning utom hemorten.
(Forts.)

Detta mitt yrkande förekommer icke blott i motionens motiv, utan äfven uttryckligen i motionens kläm, då jag der föreslagit, att Riksdagen skulle införa Kongl. Maj:t "tillkännagifva sin åsigt om behöfligheten ej mindre af ökad kontroll å ifrågavarande arbetares uppehållsort, än ock af sådana lagbestämmelser, hvarigenom de, till kyrkliga och kommunala myndigheter å den främmande orten, der de arbetade, komma för sin arbetstid derstädes i hufvudsakligen enahanda ställning som den, hvilken de skulle hafva innehaft till motsvarande myndigheter inom hemorten. Denna del af mitt förslag har Utskottet icke upptagit till besvarande. Då Utskottet vidare vänder Kammarens uppmärksamhet på 1873 års Kyrkomötes skrifvelse i fråga om beredande af särskild religionsvård åt de främmande arbetare, som vid såväl enskilda som allmänna större arbetsföretag anställas, samt på Kongl. förordningen af den 12 Februari 1858, hvilken författning icke varit för mig främmande, men som jag, strängt taget, icke ansett höra till saken, då min motion afser åtgärder inom det statsborgerliga men icke inom det kyrkliga området — så torde jag lämpligast bemöta Utskottet genom att först i korthet förklara hvad jag enligt motionen velat och vill, och vidare hvad senaste Kyrkomöte begärt och hvad 1858 års förordning innehåller.

Då jag sålunda nu vill angifva hvad jag enligt min motion velat, så får jag först förklara, att jag numera icke vill ovilkorligen hålla på mitt yrkande om legostadgans omarbetning och utjemnande till en gemensam allmän lag för arbetsgifvare och arbetstagare. Jag afstår för min del från detta yrkande för det närvarande. Jag gör det visserligen icke utan tvekan, då, bland annat, under 1873 år riksdag vid legostadgans behandling icke en utan många röster i båda Kamrarne höjde sig för den åsigten, att tiden nu vore inne att underkasta denna stadga en grundlig revision, om icke att helt och hållet upphäfva den, för att kunna erhålla en gemensam lag för arbetsgifvare och arbetare. Men jag gör det därför att jag, som är vän af gamla patriarkaliska förhållanden, icke vill i ringaste mån påskynda något, som kunde anses bidraga till att ytterligare utplåna dessa förhållanden. Legostadgans upphäfvande är dock endast en tidsfråga; det går förr eller senare af sig själf. Men för mig kan den gerna stå kvar så länge; ty med sina kistor och sina förmaningar är den en intressant relik från förflutna tiders lagstiftning. Snart nog blir dock en gemensam lag af högsta behof påkallad icke blott för dessa tillfälliga arbetsföretag, som i motionen afses, utan äfven för dessa större beständiga industriela företag, t. ex. i Stockholm, der senast i går en disponent för en dylik anläggning för mig klagade öfver att några bestämmelser, svarande mot legostadgan, för de vid dylika inrättningar anstälde arbetare icke finnas. Jag vill

Om lagstiftning för arbetare, som taga anställning utom hemorten.
(Forts.)

dock icke heller nu hålla på mitt förslag om en särskild diciplin-stadga, då det ena med det andra står i sammanhang, och jag icke ens vill uppställa något, som kunde gifva ett sken af band på den frihet, hvarmed arbetsgifvare och arbetstagare hafva att sins emellan träffa aital om arbete.

Men, sedan jag sålunda tagit bort dessa två framstående delar af mitt förslag, återstår deraf ändå icke så obetydligt. Der återstår icke blott hvad som verkligen kan vinnas redan genom Kyrkomötets skrifvelse, nemligen skyldigheten för arbetaren att aflemna prestbetyg till arbetsgifvaren icke blott vid allmänna eller med statsbidrag understödda arbetsföretag, utan äfven vid större enskilda arbeten; utan ytterligare finnas af min motion qvar åtskilliga delar, för hvilka jag ännu önskar att redan för närvarande vinna framgång. Hit hörer först skyldigheten för arbetaren att jemte prestbetyget aflemna en s. k. arbetsbok till arbetsgifvaren. Denna arbetsbok är ett dokument, som skulle svara emot orlofsedel, och i densamma, upprättad efter visst formulär, skulle antecknas arbetarens uppförande och skicklighet i sitt yrke, han må vara stenhuggare, murare eller hvad annat som helst; och jag tror, att det skulle vara för arbetaren ganska godt att veta, att hans uppförande och yrkesskicklighet der alltid inregistrerades. Vidare vill jag, att arbetsgifvaren skall vara skyldig att, då han antager den främmande arbetaren i sitt arbete, ej blott mottaga af honom arbetsbok och prestbetyg, utan ock att aflemna prestbeviset, för den tid anställningen varar, till pastorsembetet i den församling, der arbetet drifves. Detta såsom en pant och en garanti för att den främmande kommunen skall kunna utöfva någon uppsigt öfver dem, som vistas månader inom den. För det tredje vill jag, att pastor skall föra särskilda förteckningar öfver desse främmande och tillfällige församlingsmedlemmar, och periodvis sända uppgifter å inkomne och afgångne arbetare till de orter, der de äro skrifne, på det att hemkommunen och familjen må kunna följa och hafva reda på den utvandrade arbetaren. Vidare och för det fjerde vill jag, att något ansvar skall bestämmas såväl för arbetsgifvare som för arbetstagare för uraktlätenhet att fullgöra hvad förut är nämndt.

I detta afseende har det ärade Utskottet uttalat en betänklighet och sålunda i viss mån besvarat denna del af min framställning. Det har tvekat, huruvida ett sådant ansvar skulle kunna åläggas, men jag ber dervid få erinra att, om också detta icke faller ensamt inom Kongl. Maj:ts lagstiftningsrätt, kan ju Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t uttala detta i sammanhang med det öfriga som rörer samma hufvudämne, och sedermera Kongl. Maj:t gifva Riksdagen tillfälle besluta i den del, som tillhör jemväl Riksdagens lagstiftningsområde. Om nu nämnda fyra önskningsmål uppfyllas, så följer deraf, såsom jag tror, utan behof af någon särskild lagstiftning, dels att arbetaren ställes i beroende af den främmande kommunen för den tid, han der vistas, och dels att hans hemkommun kan följa honom. I det förra afseendet vill jag erinra, att kommunallagen för landet stadgar i

39 § att "kommunalnämnden eger att för erkända öfverträdelser af de särskilda ordningsstadgar, öfver hvilkas efterlefnad det tillkommer nämnden att vaka, ålägga de i samma stadgar utsatta böter och viten" etc.; — en sak som, beträffande nu ifrågavarande personer, är omöjlig, då man icke vet, hvarest en arbetare vistas, hvem han är eller hvarifrån han kommit. Likaså stadgar förordningen om kyrkostämma m. m. i 29 § följande: "Kallar kyrkorådet någon, som inom församlingen bor *eller sig uppehåller*, till inställelse, för att i de på kyrkorådets omvårdnad beroende ordnings- och sedlighetsmål höras" o. s. v. Således, befogenheten sträcker sig äfven till dem som icke höra till församlingen, utan blott der inom sig uppehålla, men det är omöjligt att under nu varande förhållanden på dem tillämpa dessa stadganden. Nu frågar jag, huru mycket af allt hvad jag nu ur motionen framhållit kan resultera af 1873 års Kyrkomötes skrifvelse? Jo, intet. Denna skrifvelse innehåller en begäran att Kongl. Maj:t "täcktes taga under nådigt öfvervägande, huruvida icke merberörda nådiga förordning af den 12 Februari 1858 på grund af numera förändrade förhållanden tarfvar någon förändring, särskildt med hänseende dertill, att dess stadganden må utsträckas äfven till större företag, som af enskild företagsamhet anordnas, samt att särskilda prestmän må kunna utses och förordnas att inom bestämde och relativt vidsträcktare områden, inom hvilka större arbeten pågå, bereda själavård åt de arbetare, som vid dessa arbeten äro anstälde, samt af nödig religions- och sedevård äro i saknad". 1858 års författning åter innehåller i 1 och 2 mom. af 1 § — ty författningens senare paragrafer hafva med ämnet i min motion ingen gemenskap — att "arbetare, som söker anställning vid allmänt arbetsföretag af större omfattning, skall vara försedd med prestbetyg, innehållande jemväl upplysning, huruvida arbetssökanden är af förut ingångna förbindelser i hemorten oförhindrad att anställning vid allmänna arbeten erhålla", och i 2 mom. att, om han blir antagen vid sådant arbete, arbetsbefälet skall anteckna huru han under arbetstiden uppfört sig.

Jag frågar nu, hvilka förändringar i denna författning kan föranledas af Kyrkomötets öförmälda skrifvelse? Jag kan visserligen icke precis säga hvad Kongl. Maj:t kommer att göra, men det synes mig uppenbart, att beträffande den del af 1850 års Kongl. förordning, som afser något annat än religionsvården, Kongl. Maj:t icke kan göra annat än att taga bort hvad som i de anförda två momenten är omöjligt, opraktiskt och oformligt. Omöjligt är, hvad der står i 1 mom., att arbetaren skall styrka, huruvida han är fri från annat arbetsaftal. Det framgick klarligt af 1873 års Riksdags förhandlingar, att just tillämpningen af ett sådant stadgande skulle lägga hinder i vägen så väl för arbetaren att fritt söka anställning hvar han vill, ty han kan icke styrka sig vara oförhindrad i dessa afseenden, som ock för arbetsgifvaren att erhålla sitt behof af arbetare. Förutnämnde ledamot af Första Kammaren, Herr Nordenfelt, som har största erfarenheten angående förhållandena med de vid statens arbeten anstälde personer,

Om lagstiftning för arbetare, som taga anställning utom hemorten.
(Forts.)

Om lagstiftning för arbetare, som taga anställning utom hemorten.
(Forts.)

omtalade vid 1873 års riksdag, huruledes bland de tusentals arbetare, med hvilka han haft att göra, det högst sällan inträffat, att prestbetygen varit åtföljda af något bevis om hinderlösheten, och anledningen dertill har på förfrågan upplysts vara omöjligheten att tillämpa stadgandet, emedan hinderlösheten icke kan styrkas. Vidare förmodar jag, att Kongl. Maj:t skall taga bort den oformliga och opraktiska föreskriften i 2 mom. att på *prestbetyget* skall antecknas huru arbetaren uppfört sig. Skulle man på ett prestbetyg blanda tillsammans två så skilda saker som statsborgerliga och rent kyrkliga förhållanden, och således intaga i prestbetyget något som egentligen tillhör orlofseddelen eller arbetsboken? Der, men icke å prestbetyget, är rätta platsen för alla arbetsgifvares intyg om de rörlige arbetarnes icke blott uppförande, utan ock yrkeskicklighet. Det är också nyttigt att en arbetsbok kommer till stånd, emedan de begge dokumenten, arbetsboken och prestbetyget, komma att komplettera hvarandra. Det borgerliga dokumentet måste nemligen delvis öfverensstämma med det kyrkliga. och det blir derigenom hädanefter icke så lätt som hittills att göra underslef. Det lär nemligen vara lätt och vanligt att tappa bort ett prestbetyg och låta en annan hitta det. Herr Nordenfelt antydde under diskussionen vid 1873 års riksdag, att det skall förekomma, att en arbetare, som ämnar sig hem och innehar ett rent prestbetyg, tappar bort detta och låter det upphittas af en kamrat, som vill söka arbete på annat ställe och icke har rent prestbetyg — allt detta lär icke kosta denne senare mera än en sup. Det är således i tre hänseenden jag ännu önskar att något må redan nu vinnas; och det beroende, hvari arbetaren på främmande ort skulle derigenom komma, är icke större än det, hvaruti han skulle stå i sin hemort, utan fastmer i allt fall vida mindre. Då jag sålunda tror mig hafva, så vidt tiden medgifvit, visat dels att någon öfverdrift i min framställning icke egt rum, dels att de af Utskottet framhållna mera indirekta medel icke äro hvad staten såsom ordningsanstalt närmast åligger, dels att hvad jag af min motion ännu påyrkar bör vara i någon mån betryggande och dels slutligen, att detta icke kan vara att förvänta med anledning af Kyrkomötets underdåniga skrifvelse, så kan jag naturligtvis icke vara nöjd med det slut, hvartill Utskottet kommit, utan önskar något annat. Jag har tagit mig friheten att i några få rader formulera denna min önskan; jag framställer den icke såsom något yrkande att af Kammaren bifallas, utan endast såsom ett anspråklöst material, derest frågan ånyo, såsom jag skulle vilja, kommer till behandling inom Utskottet. Skulle någon annan vilja framställa ytterligare material, så har jag naturligtvis ingenting deremot. Mitt förslag lyder sålunda:

Att med afseende på sådana arbetare, som vid tillfälliga större arbetsföretag och ofta på långt afstånd från deras hemort taga anställning, Riksdagen — med uttalande af sin åsigt om behöfligheten ej mindre af ökad kontroll å ifrågavarande arbetares uppehållsort, än ock deraf att de till kommunala och kyrkliga

myndigheter å den främmande ort, der de arbeta, komma för sin arbetstid derstädes i hufvudsakligen enahanda ställning som de skulle innehaft till motsvarande myndigheter inom hemorten — må i skrifvelse till Kongl. Maj:t angifva såsom önskligt:

a) att lämpligt formulär må uppsättas till en s. k. arbetsbok, afsedd för införandet hos hvarje arbetsgivare af anteckning om den främmande arbetarens arbetstid, aflöning samt ådagalagda uppförande och arbetsskicklighet m. m., och sålunda ersättande orlofssedeln vid den fastare tjenareanställningen;

b) att arbetaren må åligga att, vid hvarje ny anställning i arbete å främmande ort, till arbetsgivaren aflemna arbetsbok, på samma gång som sitt prestintyg;

c) att arbetsgivaren må förpligtas, ej blott att af arbetaren mottaga arbetsbok och prestintyg, utan ock att till pastors-embetet inom den församling, hvarinom arbetet drifves, ofördröjligen öfverlemna prestintyget till förvarande för den tid arbetarens anställning inom församlingen varar;

d) att pastorsembetena må föra särskild förteckning å de främmande arbetare, hvilkas prestintyg blifvit i deras vård öfverlemnade, samt vid vissa tider öfversända till pastorsembetena inom de respektiva orter, der arbetarne äro skrifne, uppgifter å inkomne och afgångne arbetare, allt mot den ersättning från arbetsgifvarnes sida, som kan anses skälig; och

e) att ansvar bestämmes för arbetsgifvares och arbetares uraktlåtenhet af hvad under litt. b och c omförmäls,

samt anhålla att Kongl. Maj:t må vidtaga de åtgärder och, i den mån det kan falla inom Riksdagens lagstiftningsområde, afgifva till Riksdagen den framställning, hvartill ett godkännande af de härmed uttalade önskningsmål kan föranleda.

Jag tror att detta förslag är både tillräckligt bestämdt, för att man icke må kuuna befara att framkomma till Kongl. Maj:t med något otydligt, och tillräckligt omfattande, äfven sedan jag uteslutit mitt yrkande i fråga om utjemnande af legostadgan eller antagandet af en särskild disciplinstadga. Och då Utskottet så varmt och vackert erkänt sakens vikt och min motions syfte, så vågar jag hoppas, att Utskottet icke skall bestämdt motsätta sig att ånyo taga ämnet under behandling.

Härmed nog i saken. Till sist och i förbigående torde jag få tillägga ett ord, med anledning af den ovanliga och för mig personligen mindre angenäma lydelsen af första raden i Utskottets betänkande, der, i stället för den vanliga formeln, Utskottet särskildt har påpekat, att denna motion just varit den *första* af de vid denna riksdag i Andra Kammaren afgifna. Min förklaring är helt enkelt den att, lika som vid senaste riksdag jag råkade blifva den siste motionären, endast af den anledning, att jag icke förr än i sista stunden fick motionen färdig, så har jag nu råkade blifva den förste, endast derföre att jag hade min motion färdig före riksdagens början; och ändock framkom den icke förr än på den andra grundlagsenliga motionsdagen. Jag känner icke någon rangskilnad mellan motionernas nummer, lika litet som jag känner

Om lagstiftning för arbetare, som taga anställning utom hemorten.
(Forts.)

Om lagstiftning för arbetare, som tagas anställning utom hemorten.
(Forts.)

någon sådan mellan platserna här i Kammaren, och således, om jag skulle af någon anses hafva gjort mig skyldig till förmätenhet eller brist på blygsamhet genom att intaga N:o 1 bland motionärernes antal, så har det skett endast därför, att jag om den högre betydelsen af detta nummer sväfvat i en okunnighet, som ännu fortfar.

På grund af hvad jag förut i saken anfört får jag anhålla, att ärendet må, för vidare behandling i det af mig ofvan angifna syfte, till Utskottet återförvisas.

Häruti förenade sig Herr *Aug. Börjesson*.

Herr A. Staaft: Innan jag försöker att närmare besvara de anmärkningar, den siste värde talaren mot Utskottets utlåtande framställt, ber jag att få i första rummet vända mig mot hans sista anmärkning, beträffande den af Utskottet i första raden begagnade ordställning. Då motionären nu offentligt, likasom förut för mig enskildt, framställt sin förundran öfver det ovanliga uttryck Utskottet der begagnat, så får jag här på det bestämdaste förklara att, då jag på Utskottets uppdrag sökte att utarbeta detta betänkande, föreföll mig det vanliga bruket att angifva motionens nummer så utnött och tråkigt, att jag, för att det skulle låta litet vackrare och ledigare, begagnade mig af den nu anmärkta ordställningen. Detta var hela anledningen, och jag hade icke föreställt mig, att Utskottets förfarande i detta afseende skulle af motionären upptagas på detta sätt. I alla händelser är det en anmärkning, hvilken Utskottet väl kan reda sig för, och som icke betingar någon längre belysning.

Hvad sjelfva hufvudfrågan beträffar, så har motionären villigt medgifvit, att Utskottet egnat uppmärksamhet åt hans motion och behjertat det syfte, densamma afser att befrämja, men han har å andra sidan ansett, att Utskottet strängt förfarit med motionen, då Utskottet, efter att hafva framtagit ur motionen det som Utskottet ansåg vara viktigt, såsom grundläggande motionärens åsigt, till slut fann, att de yrkanden motionären gjorde af flera skäl icke kunde af Utskottet tillstyrkas. Han har jemväl sagt, att Utskottets påstående, att den teckning, motionären gjort om tillståndet bland de vid större arbetsföretag anställde arbetare, vore öfverdrifven, han har sagt att detta påstående icke skulle hålla streck. Det är svårt att med säkerhet afgöra en sådan slags fråga, dertill skulle behövas att framdraga och jemföra en mängd bevis för och emot, och det är icke så lätt att här fullständigt anföra alla dessa. Jag har dock svårt att komma ifrån att såväl den ärade motionären som författaren af den uppsats, ur hvilken inledningen till motionen lånats, skjuta något öfver målet. Ätminstone hvad beträffar *gruden* af det öfverklagade tillståndet hos arbetarne, torde framställningen vara öfverdrifven och gifva anledning till den förmodan, att åtskilliga mord och andra gröfre brotts samtidighet med anförda oordningar af arbetare bidragit till

till att öka skärpan i omdömet öfver de senare. Utskottet har dock uttryckligen medgifvit, att det öfverklagade betänkliga förhållandet förtjenar allt afseende, ehuru Utskottet icke kunnat med anledning af motionen tillstyrka Riksdagen att för närvarande vidtaga någon åtgärd.

Om lagstiftning för arbetare, som taga anställning utom hemorten.
(Forts.)

Motionären anför vidare, att Utskottet fäst at allt för stor vikt vid de af motionären omnämnda, mera indirekta åtgärder för afhjelpande af det öfverklagade onda. Jag vill härvid erinra, att äfven motionären sjelf omtalat dessa åtgärder. Utskottet har framhållit nyttan af dessa såsom, efter Utskottets mening, mäktigast om än långsamt verkande för ändamålet. Innan jag går att beröra den af Kyrkomötet i detta afseende vidtagna åtgärd, ber jag att först få ytterligare tillägga några få ord om motionen. Jag anser att vi med motionärens förslag äro inne på en mycket stor fråga, som jag skulle vilja kalla den sociala konflikten — hvilken är vida farligare än den så kallade konstitutionela — eller striden emellan arbetsgifvare och arbetstagare samt i sammanhang dermed de större industriela arbetenas och jordbrukets förhållande till hvarandra. Den nu rådande vidsträckta friheten för arbetarne att när som helst lemna ett arbete har synts såväl motionären som Utskottet vara för stor och derföre böra i någon mån inskränkas, men å andra sidan har det synts Utskottet svårt att på bästa sätt lagstifta i detta hänseende och icke lägga för tunga band på arbetarens frihet.

Det är företrädesvis två synpunkter, som motionären härvid framhållit; den ena, att jordbruket skulle blifva för mycket lidande, om icke, på sätt motionären antyddt, strängare band lades på de arbetare, som anställdes vid stora arbetsföretag, så att icke den vid dessa rådande frihet att när som helst lemna arbetet skulle blifva allt för mycket lockande. Detta kan visst hafva sina skäl för sig, men jag betviflar att det är möjligt att genomföra någon fullt verksam åtgärd; något torde dock i detta hänseende kunna göras, och saken har onekligen fått ett annat utseende, sedan motionären med väsentliga inskränkningar reformulerat sitt förslag. Den andra synpunkten, hvarifrån motionären sett saken, är från sedlighetens, och dervid har han anført de stora faror, som i följd af den bland den lösare arbetarebefolkningen rådande regellöshet och osedlighet hota samhället. Men jag tror att jag icke misstager mig allt för mycket om jag säger, att om motionären i förra fallet velat ingripa allt för mycket i arbetarnes frihet, så har han i detta afseende valt en utväg, som enligt min åsigt icke heller kan leda till det önskade målet. Utskottet har i sitt betänkande sökt att så troget som möjligt framhålla gången af motionen och derigenom framlägga de grunder, motionären anført för sina åsikter samt de åtgärder han föreslagit, men Utskottet har ändock icke kunnat komma till samma slut som han och skälen derför finnas i betänkandet angifna.

Motionären har i dag frånträdt sina i motionen framställda förslag så när som på den af honom föreslagna så kallade arbets-
Andra Kammarens Prot. 1875. N:o 24.

Om lagstiftning för arbetare, som taga anställning utom hemorten.
(Forts.)

boken, hvars införande också är den enda åtgärd, som Uttkottet skulle velat tillstyrka. Uttkottet liksom motionären har dock funnit, att åtskilliga svårigheter i praktiken kunna uppstå af ett stadgande, sådant som det af motionären föreslagna, helst som något äfventyr för underlåtenhet att uppvisa eller göra anteckning i arbetsboken icke blifvit föreslaget.

Jag anser mig ej böra upptaga tiden med att punktvis bemöta motionärens i dag hållna anförande, utan hänvisar till Uttkottets utlåtande. Blott en enda punkt måste jag bemöta. Frågan är huruvida de af motionären föreslagna åtgärder till en del icke redan blifvit begärda af det sist församlade Kyrkomötet, och besvarandet af denna fråga är väsentligen beroende af den uppfattning man har om 1858 års förordning och den underdåniga skrifvelse, som 1873 års Kyrkomöte aflät. Herr Ehrenborgs förslag berörer arbetarens förhållande dels till de kyrkliga och kommunala myndigheterna på den främmande ort, der han för tillfället vistas, dels ock till arbetsgifvaren. Hvad förhållandet till de kyrkliga myndigheterna angår, så innefattar 1858 års förordning stadganden i detta afseende för arbetare, anställda vid de arbeten, som verkställas för statens räkning eller med statsbidrag. Det heter nemligen i denna förordnings tre första paragrafer:

§ 1.

Mom. 1. Arbetare, som söker anställning vid allmänt arbetsföretag af större omfattning, skall vara försedd med prestbetyg, innehållande jemväl upplysning, huruvida arbetssökanden är af förut ingångna förbindelser i hemorten oförhindrad att anställning vid allmänna arbeten erhålla.

Mom. 2. Varder arbetare vid sådant arbete anställd, skall arbetsbefälet, som prestbetyget emottager och till dess arbetaren afgår förvarar, derå anteckna tiden, då arbetaren uti arbetet antogs och då han från detsamma afgår, samt huru han under arbetstiden sig uppfört.

Mom. 3. Prestbetyg, utfärdadt för arbetssökande, gälle icke såsom aflyttningsbetyg ifrån församlingen, utan bör vid arbetarens återkomst till hemorten till vederbörande presterskap återlemnas. Försummar arbetare att, då han lemnar arbetet, sitt prestbetyg afhemta, varde det genom arbetsbefälets försorg till vederbörande pastorsembete öfversänt.

§ 3.

Mom. 2. Prestman, som har uppdrag att besörja arbetares religionsvård, ege obehindrad tillgång till deras hos arbetsbefälet förvarade prestbetyg och göra derå, om hans uppdrag dertill föranleder, anteckning.

Herrarne finna, att denna förordning angår sådane arbetares förhållande till de kyrkliga myndigheterna på stället, som äro anställda vid statens eller med statsbidrag understödda arbeten; men nu har 1873 års Kyrkomöte funnit att äfven de

arbetare, som äro anstälde vid större enskilda arbeten, som icke hafva fått statsbidrag, behöfva en ökad och förbättrad religionsvård, och därför ingått till Kongl. Maj:t med anhållan, att särskilda prester måtte vid sådana arbeten anställas. Kongl. Maj:t har ock till följd häraf inkommit till innevarande Riksdag med nådig framställning om anvisande af anslag för detta ändamål. Men jemte denna begäran har Kyrkomötet i sin skrifvelse hemställt, det "Kongl. Maj:t täcktes taga under nådigt öfvervägande, huruvida Kongl. förordningen den 12 Februari 1858 på grund af numera förändrade förhållanden icke tarfvar någon förändring, särskildt med hänseende dertill, att dess stadganden må utsträckas äfven till större företag, som af enskild företagsamhet anordnas, samt att särskilda prestmän må kunna utses och förordnas att inom bestämda och relativt vidsträcktare områden, inom hvilka arbeten pågå, bereda själavård åt de arbetare, som vid dessa arbeten äro anstälde samt af nödig religions- och sedevård äro i saknad".

Om lagstiftning för arbetare, som taga anställning utom hemorten.
(Forts.)

När nu denna förordning af år 1858 innehåller bestämmelser om förhållandet mellan arbetarne vid statens eller med statsbidrag understödda större arbetsföretag och presterskapet i arbetarnes hemorter samt det vid arbetena anställda arbetsbefäl, så kan jag icke finna annat än att, när Kyrkomötet begärt en förändring i denna förordning *särskildt* med hänseende dertill, att religionsvård jemväl måtte komma de arbetare till del, som vid andra enskilda arbeten äro anstälde, och Kyrkomötets skrifvelse innehåller äfven begäran om förändring i nämnda förordning *i allmänhet*, denna fråga redan af Kyrkomötet öfverlemnats till Kongl. Maj:ts pröfning, hvarföre ett beslut från Riksdagen nu icke torde vara erforderligt. Hvad sålunda beträffar presterskapets ställning till desse arbetare, så finna vi att Kyrkomötet sorjt därför, att en förbättring i detta hänseende skall inträda, och att Riksdagen således för närvarande icke torde böra särskildt derom göra framställning.

Sedan har Utskottet yttrat, att Utskottet erkänner nyttan af de föreskrifter om en så kallad arbetsbok, som motionären föreslagit; men på samma gång man kan medge sig icke hafva det ringaste emot saken, kan man dock hysa starka tvifvel om den föreslagna anordningens praktiska utförbarhet och om de kontroller på arbetarne, som man hoppats vinna, derigenom verkligen skola erhållas. Hvad beträffar motionärens yttrande om att prestbetyg ofta blifvit borttappade och upphittade af en annan arbetare, som begagnat sig af desamma, samt att mången arbetare skänkt bort sitt prestbetyg för en sup, så kan jag icke finna hvarföre icke alldeles detsamma skulle kunna inträffa äfven med den föreslagna arbetsboken.

Jag tror att hela den nu förevarande frågan, huru behjertansvärd den än må vara, ännu icke är tillräckligt mogen för ett beslut af Riksdagen, och att den återstående tiden för Riksdagens sammanvaro icke är tillräcklig för Utskottet att åstadkomma något så när nöjaktigt förslag i ämnet. Saken måste, så att säga, ligga till sig. Jag är dock öfvertygad derom att, i händelse Utskottets

Om lagstiftning för arbetare, som taga anställning utom hemorten. (Forts.)

förslag bifalles, samt någon åtgärd från Kongl. Maj:ts sida icke förspörjes, saken kommer att vid en påföljande riksdag ånyo upptagas och då, mera mognad, leda till det önskade målet.

Utskottet har så mycket som möjligt sökt gå den ärade motionären till mötes och har icke förbisett det varma nit för saken och det allvarliga sträfvan, hvarom motionens innehåll bär kraftigt vittnesbörd; men man måste erinra sig, att detta ämne är af den beskaffenhet, att det är vida lättare att härom skriva en hel bok, än författa några rader med förslag till åtgärder, hvilka kunna få praktisk användbarhet. Jag tillåter mig att ur Kyrkomötets handlingar anföra några ord, för att visa hvilken vidt Kyrkomötet fästade vid frågan, och som föranledde dess underdåniga skrifvelse i ämnet, men på samma gång huru stora Kyrkomötets tvifvel voro om möjligheten att vidtaga några mera genomgripande åtgärder i detta afseende. Det heter nemligen i Kyrkomötets utskottsbetänkande:

“Hvad nu särskildt arbetsföretag af större omfattning beträffar, så bedrifvas sådana i våra dagar icke längre endast för statens räkning på vidt skilda orter, utan de företagas äfven af allt större och större enskilda bolag i landets alla delar, i ständigt växande antal, stundom helt nära, nästan blandande om hvarandra. Den frie arbetaren vandrar från det ena arbetet till det andra, från den ena arbetsstationen till den andra, allt efter som han för sig finner fördelaktigast. Ehvad man härom tycker, är förhållandet ett faktum, som man af politiska och statekonomiska skäl icke torde böra försöka att ändra, om sådant ens numera vore möjligt, utan hvars skadliga *följder* man endast kan söka mildra, eller, så vidt sig göra låter, förekomma.“

Vidare framhåller Kyrkomötets Utskott, att icke så mycket är att vänta af den säkerhet, som ligger uti de i 1858 års förordning stadgade bestämmelser om prestbetygen, som icke mera af en för sådana vid större företag anstälde arbetare verksam religionsvård, hvilken kunde åstadkommas “dels om presterskapet i orten varmt och nitiskt äfven sökte taga sig af dessa sina endast tillfälliga församlingsbor, dels om prestmän, utmärkte lika mycket genom glödande nit som genom en lycklig förmåga att framställa ordets heliga sanningar, bereddes tillfälle att helt och hållet egna sin tid och sina krafter åt denna religions- och sedevård inom vissa dem anvisade områden.“ Jag tror ock, att detta vore det bästa medlet, samt hoppas, att vi vid denna riksdag kunna göra åtminstone så mycket, att vi bifalla Kongl. Maj:ts nådiga framställning i ämnet.

Jag kunde hafva åtskilligt annat att tillägga med anledning af hvad Herr Ehrenborg yttrat, men jag anser det icke vara lämpligt att längre upptaga Kammarens tid. Dock vill jag säga, att jag icke förbisett vigten utaf den säkerhetspolis, hvarom Friherre von Schultzenheim motionerat. Det är nemligen klart, att ju starkare denna blir, desto säkrare förekommas oordningar af arbetarne. Något särskildt förslag härom förekommer väl icke i

den motion, hvarom nu är fråga, men jag kom att vidröra denna sak, emedan Herr Ehrenborg sjelf omnämnt densamma.

Ja, mine Herrar, jag anser visserligen, att ett Tillfälligt Utskott, lika väl som hvarje annat Utskott, är pliktigt att återtaga en fråga till förnyad behandling, och det Tillfälliga Utskottet N:o 2 skulle med tacksamhet återtaga denna fråga, om någon utstigt finnes, att något dermed skulle kunna uträttas. Men, då jag betviflar detta, må det ursäktas mig, om jag yrkar bifall till Utskottets afstyrkande hemställan under förmenande, att det lämpligaste är att nu låta bero vid det af Kongl. Maj:t äskade anslag till ökad religionsvård för arbetare, anstälde vid företag utom deras hemort.

Jag yrkar bifall till Utskottets ifrågavarande hemställan.

Herr A. Winborg: Här har redan förut blifvit yttrad nästan allt hvad jag i denna fråga ämnat säga, och jag kan därför vara helt kort. Jag vill endast framhålla, att, efter min öfvertygelse, vi icke genom några prestbetyg, arbetsböcker eller andra medel, som motionären föreslagit, kunna vinna det äsyftade målet. Det enda sättet att nå detsamma är på upplysningens väg, ty arbetaren bör åtnjuta samma frihet som andra samhällsmedlemmar och icke lida någon inskränkning i densamma genom sådana band, som här blifvit förordade. De olägenheter, som uppstå derutaf, att en större mängd arbetare hålles samlad på ett ställe, såsom förhållandet är vid de flesta större arbetsföretag, äro dock af den beskaffenhet, att något bör göras för att afhjelpa dem. Men det enda, som jag tror att man för närvarande kan göra dervid, är anordnandet utaf en tillräcklig polisuppsigt. Då emellertid en särskild motion blifvit väckt rörande denna sak, torde det framdeles blifva nog taladt derom, med anledning hvaraf jag får yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Ola Jönsson i Kungshult: Man lär icke kunna förneka, att ju motionärens förslag och den skildring af förhållandena han nyss gjort äro ganska behjertansvärda. Men svårigheterna att afhjelpa dessa olägenheter äro efter min uppfattning äfvenledes ganska stora och i det närmaste öofvervinneliga. Motionären har i sitt anförande i dag yttrat, att de antydda olägenheterna kännas så väl på de orter, derifrån strömmen går, som ock der, dit den kommer. Men på de orter, derifrån strömmen går, lär det icke vara möjligt att vidtaga några åtgärder till förekommande af de olägenheter, som uppstå deraf att större arbetsföretag locka arbetarne på annat håll; ty man kan väl icke gerna vidtaga åtgärder, hvarigenom man skulle förhindra arbetarne att söka sig arbetsförtjenst på de ställen, der de fördelaktigast kunna erhålla den. Annat torde förhållandet vara på de orter, dit strömmen går, d. v. s. dit arbetarne komma; der tror jag olägenheterna äro svårare, och der bör man, om möjligt, söka afhjelpa dem.

Hvad nu beträffar dessa missförhållanden, så får jag säga, att jag för min del icke anser dem vara för mycket färglagda

Om lagstiftning för arbetare, som taga anställning utom hemorten.
(Forts.)

Om lagstiftning för arbetare, som taga anställning utom hemorten.
(Forts.)

uti motionen; ty de brott och våldsamheter, som begås på ställen, der större arbetsföretag drifvas, äro ganska svåra. Det är icke så många månader sedan till och med mord begicks utaf arbetare, troligtvis till följd af omätligt förtärande af spritdrycker, och hade man kunnat förhindra åtkomsten deraf, hade brottet sannolikt icke inträffat. Men huru skall detta tillgå? Då tillfälle gifves för andra att förskaffa sig denna vara, så är det naturligtvis äfven möjligt för arbetarne att förskaffa sig spirituösa drycker. Emellertid har motionären förmenat, att olägenheterna åtminstone blefve mindre genom vidtagande af vissa särskilda åtgärder, såsom införande af så kallade arbetsböcker. Ja, arbetsböcker tycker man i våra dagar icke särdeles mycket om. Jag erkänner villigt, att jag för 15 år sedan sjelf motionerade om införande af dylika arbetsböcker i allmänhet, d. v. s. för lagstade tjänare så väl som för frie arbetare. Men hvad jag då ansåg nyttigt, det torde numera icke vara skäl att påyrka. Det skulle nemligen taga sig besynnerligt ut att nu ålägga arbetarne att hålla sig med arbetsböcker, hvori allting skulle antecknas, och jag tror icke detta gerna skulle passa, nu sedan passtvänet blifvit upphäfdt. Men Utskottet, och i viss mån äfven motionären, har uttalat den åsigten — i hvilken jag för min del gerna instämmer — att en förbättrad religionsvård skall mäktigast bidra till motarbetande af de öfverklagade olägenheterna. Ehuru jag, som sagdt, gerna instämmer häruti, fruktar jag likvisst, att den hjälp som jag hoppas kunna genom detta medel åstadkommas, kommer något sent, och att man icke genom förbättrad religionsvård kan på en gång åstadkomma bättre menniskor.

Utaf allt hvad som här föreslagits och i frågan blifvit yttradt, finner jag intet annat möjligt att vidtaga, än införande af en allmän stadga för desse arbetare. En sådan borde utfärdas, och jag säger bestämdt att den kan utfärdas utan inskränkning i arbetarnes frihet. Ty jag ber att få bemärka, att sjelfsväld icke är frihet; frihet utan ordning kan icke vara och blifver aldrig frihet, ty ordning och frihet äro oskiljaktigt förenade. Men en särskild ordningsstadga borde endast bestämma införande af en bättre polisuppsigt, ty af hvad som här yttrats är det alldeles tydligt, att det är nödvändigt att vid våra större industriella anläggningar en polisstyrka anställles, som vakar öfver ordningen derstädes och håller arbetarne i styr, när de icke sjelfve vilja göra det. Men i fråga om införande af en bättre polisbevakning på sådana ställen, der större arbeten pågå, är ett förslag af en annan person vid riksdagen afgifvet, och när detta förslag kommer under Riksdagens pröfning, tror jag det vara skäl och tid att företaga de åtgärder, hvartill man kan anse samma förslag böra föranleda och då aflåta en skrifvelse i ämnet till Kongl. Maj:t. I alla händelser lär Kongl. Maj:t vara oförhindrad att äfven utan någon dylik skrifvelse från Riksdagen utfärda en sådan förordning, om Kongl. Maj:t finner sådant för godt.

Under sådana förhållanden och då jag icke kan finna att man i anledning af motionärens förslag — huru behjertansvärdt det

för öfrigt än må vara — kan med hopp om framgång vidtaga annan åtgärd än den Utskottet föreslagit, nödgas jag med Utskottet anhålla, att motionen icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda. Jag yrkar bifall till Utskottets hemställan.

Om lagstiftning för arbetare, som taga anställning utom hemorten.
(Forts.)

Herr Jöns Rundbäck: Jag hade icke ämnat begära ordet i denna fråga, då så många utmärkta talare förut yttrat sig härom. Men vid betraktande af att vi nu stå framför en af de viktigaste sociala frågor, som vår tid, så att säga, bär i sitt sköte, och att den derföre fordrar en mera allvarsam och omsorgsfull pröfning, anser jag, att hvar och en bör, om än i den ringaste mån, söka bidraga till dess lösning. De olägenheter, som här är fråga om att afhjelpa, eller, om jag så får säga, sjelfva sjukdomsorsakerna, hafva vi nog reda på, men botemedlen derför äro icke så lätta att påfinna. Denna fråga är emellertid af en vida större omfattning, än motionären förmenat. Han har visserligen på ett utmärkt sätt sökt att besvara densamma från den synpunkt, hvarifrån han betraktat den; men man har påpekat, att flera motioner blifvit väckta i samma syfte som den föreliggande frågan, och jag vill bland dem omnämna en, som förut icke blifvit vidrörd, nemligen den af Herr Albert Staaff väckta angående lagar och bestämmelser för minderåriga, som äro anställda vid fabriker. Äfven denna motion berör i väsentlig mån frågan om förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetstagare, och för min del skulle jag helst se, om alla de motioner, som vidröra det i fråga varande ämnet, på en gång af Riksdagen behandlades, då den genom en skrifvelse till Kongl. Maj:t, hvilken dock endast är den, som lär kunna vidtaga några åtgärder i detta fall, kunde anhålla, att Kongl. Maj:t genom tillsättandet af en komité eller på något annat sätt ville låta utreda förhållandena och i sammanhang dermed framlägga ett förslag till lagstiftning i ämnet. Jag skulle i vissa fall vilja understödja motionärens förslag, men i andra fall kan jag det icke. Hvad särskildt beträffar den stora vikt, som han lagt vid prestbevis, vågar jag påstå, att sådana i många fall äro opraktiska.

Herrarne veta, lika väl som jag, att vid jernvägsanläggningar arbetet pågår samtidigt å en sträcka af 2 å 3 mil, hvilken sträcka mången gång kan genomlöpa ända till 5 å 6 olika socknar. Arbetare vid ett arbetslag flyttas ofta till ett annat, och under loppet af några månader kan detta upprepas många gånger, hvarvid arbetaren uppehåller sig än i ena än i andra socknen. Huru är det då tänkbart att presterskapet, som ofta är boende långt ifrån sjelfva jernvägslinien, skall kunna utöfva den ringaste tillsyn öfver desse arbetare och vårda sig om deras framsteg i religiöst hänseende. Härtill skulle ovilkorligen erfordras särskilda religionslärare, som kunde uteslutande egna sin uppmärksamhet åt arbetarne; men för församlingarnes presterskap är detta omöjligt.

Hvad en annan sak angår, eller den ändring af nu gällande legostadga, som motionären i sitt förslag påyrkat, men i dag frånträd, anser jag för min del en dylik ändring vara en hufvudsak.

Om lagstiftning för arbetare, som taga anställning utom hemorten.
(Forts.)

Denna stadga påstår jag vara alldeles oduglig. Den kan ej i praxis tillämpas och blir ej heller i verkligheten tillämpad. Det sätt, hvarpå nu för tiden arbetare i allmänhet antagas, står ej i öfverensstämmelse med stadgans föreskrifter. Jag ber att särskildt få påpeka en bestämmelse deri, hvars åttlydnad kan medföra ej blott besvär utan äfven obehag för den, som utfärdar orlofsedel eller afskedsbetyg åt tjenstehjon. Det står nemligen i legostadgan, att dylika intyg skola innehålla uppgift, huruvida tjenaren i sitt lefnadssätt är nykter eller ej. Nu kan det hända och händer ganska ofta, att tjenare gång efter annan är drucken, utan att husbonden vill därför lagföra honom, men då orlofssedeln utfärdas, måste husbonden deri göra anteckning om förhållandet, enär det är med sanningen öfverensstämmande. Tjenaren kan då instämma husbonden till domstol med yrkande af ansvar å honom för falsk beskyllning, och husbonden, som icke kan förete något laga kraftvunnet utslag, hvarigenom tjenaren fällts till ansvar för fylleri, och enligt 16 kapitlet strafflagen ej heller eger att med vittnen styrka riktigheten af sin uppgift i orlofssedeln, måste dömas till ansvar för falsk beskyllning. Detta är blott ett exempel, som visar huru den ena lagen står i strid med den andra. Legostadgan är derföre, såsom den nu är, olämplig och behöfver enligt min tanke en omarbetning. Då emellertid motionären sjelf frånträd yrkandet härom, hvilket jag dock anser vara det viktigaste af hela hans förslag i ämnet, och då jag tror, att öfriga af honom föreslagna åtgärder icke skola leda till det önskade målet, förenar jag mig med dem, som yrkat bifall till Utskottets föreliggande förslag, under önskan likväl, att frågan i sammanhang med de hit-hörande ämnen, i hvilka motioner vid riksdagen blifvit väckta, må ju förr desto hellre blifva föremål för en ny pröfning från Riksdagens sida.

Herr Kolmodin: Frågans vikt har blifvit från så många håll vitsordad, att jag tror mig härutinnan icke behöfva yttra något annat, än att jag erkänner hvad i detta afseende af andra talare förut blifvit sagdt. Lika villigt erkänner jag också de svårigheter, hvilka Utskottet funnit ligga i vägen för frågans lyckliga lösning. Andra svårigheter, hvilka icke blifvit af Utskottet anmärkta, förefinnas emellertid i motionärens förslag. I 1858 års förordning äro de fastställda bestämmelserna inskränkta till arbetare vid "*allmänna arbeten*", under det lagen här enligt motionärens åsigt skulle afse arbetare vid "*större arbetsföretag*". Här möter mig således genast svårigheten att bestämma, när ett arbetsföretag inträder inom kategorien af "*större arbetsföretag*". Vore jag, om jag t. ex. antoge tio karlar för att verkställa en affdikning, skyldig att ställa mig den af motionären ifrågasatta författningen till efterrättelse, eller vore det då endast fråga om ett *mindre arbetsföretag*? Jag för min del måste således redan ur den synpunkten, att begreppet "*större arbetsföretag*" är sväfvande och relativt, förkasta förslaget.

För öfrigt få vi genom samma förslag två slags lagar för våra

arbetare. Motionären talar nemligen så väl i sin motion som i sin senare, nyss framlagda framställning i ämnet om "de arbetare" som taga anställning vid större, allmänna arbetsföretag. Jag tänker mig då t. ex. tvänne arbetare, som från en församling utvandra till samma ort, den ene för att deltaga i ett der pågående jernvägsarbete och den andre för att såsom skomakare söka förskaffa sig sitt uppehälle. Enligt motionärens förslag vore då den förre pligtig att vara försedd med arbetsbok och prestbevis, under det den senare vore alldeles fri från en sådan skyldighet. Hvilken oegentlighet, som ligger häri, torde icke närmare behöfva framhållas. Jag vill endast påpeka, att å den ort, der det ifrågasvarande jernvägsföretaget är å bane, skomakaren kan vara fullt ut lika besvärlig vid ordningens upprätthållande som jernvägsarbetaren. Ja, den förre torde understundom vara långt värre än den senare. Bifalles detta förslag, kan man således befara, att boten anbringas der den icke behöfves, under det att de, som väl kunde behöfva kapson, gå alldeles fria.

Jag erkänner villigt det vackra mål, hvartill motionären sträfvar. Men kunna verkligen de medel, han föreslagit, leda till detta mål? Jag menar härmed hans förslag om införande af arbetsbok och om aflemnande af prestbevis, hvilket är det enda, som numera — efter hans eget yrkande — kvarstår af hans framställning. Genom denna arbetsbok och detta prestbevis vill han ställa arbetaren i samma ställning till den främmande kommunens kyrkoråd och kommunalnämnd, som den, han enligt gällande kommunallag intager till motsvarande myndigheter i hemkommunen. Min öfvertygelse är dock, att den ifrågasvarande boken endast i högst ringa mån skulle leda till det mål, motionären med densamma afser. Vidare önskar han, att hemkommunen måtte sättas i tillfälle att öfver allt följa den utvandrande arbetaren, och han anvisar såsom medel härtill insändandet af, halfårs- eller kvartalsrapporter om afgångne och inkomne arbetare pastorsembetena emellan. Men, då en sådan kringvandrande arbetare kan befinna sig nu i Vestergötland, nu i Vermland och nu i Norrland, så hemställer jag, huruvida ej den uppmärksamhet, hvarmed hemkommunen skall kunna följa en dylik vandrare, måste genom de stora afstånden och de ständigt vexlande uppehållsorterna blifva helt och hållet paralyserad.

Mine Herrar! Det är dessutom alls icke ställningen till de kommunala myndigheterna, som arbetaren saknar, då han är frånvarande från hemorten, utan det är det välgörande inflytandet af sjelfva hemmet, af den omgifning, hvori — så att säga — hans lif är invuxet, som då undanryckes honom; och i detta hänseende torde ingen ersättning kunna beredas genom några slags lagstadganden.

Hvad åter det af motionären omnämnda "borttappandet och hittandet af prestbetyg" beträffar, hvarigenom berörda prestbetyg kunnat användas af andra än de rätte egarne, så torde utan tvifvel enahanda märkvärdiga tillfälligheter kunna inträffa med de föreslagna arbetsböckerna. Äfven de kunna efter öfverenskom-

Om lagstiftning för arbetare, som taga anställning utom hemorten.
(Forts.)

Om lagstiftning för arbetare, som taga anställning utom hemorten.
(Forts.)

melse af egarne borttappas och upphittas af främmande personer, hvadan jag ej heller ur den synpunkten kan tillerkänna förslaget någon speciel fördel.

Jag kan således omöjligen se, att den nu ifrågavande framställningen om införande af arbetsbok och rapporter från pastors-embetena kan leda till det åsyftade målet, att i den främmande kommunen införa arbetaren i samma ställning till myndigheterna i hemkommunen; och allra minst tror jag, att hemkommunen skall genom de svaga medel, som erbjudas, kunna följa den kringvandrande arbetaren på alla hans irrfärder. Den enda vissa påföljden af reformen är ett vidlyftigt och besvärligt skrifveri.

Då emellertid motionären nu mera låtit sjelfva hufvudsaken i sitt förslag förfalla, en omarbetning af legostadgan — något som äfven jag, ehuru icke till fullo delande Herr Jöns Rundbäcks uppfattning af nämnda förordning, anser vara behöfligt — samt ej heller önskar någon ny författning, särskildt lämpad för de s. k. större arbetsföretagen; så tycker jag, att han gerna kunde låta de mindre väsentliga delarne i sin framställning få följa de viktigare för den här gången och medgifva, att det nu föredragna utskottsbetänkandet finge gälla. En återremiss vill jag väl icke motsätta mig, men förklarar på förhand, det jag anser något resultat deraf ej vara att förvänta.

I hvad Herr Ola Jönsson yttrat om förstärkning af landtpolisen instämmer jag på det lifligaste. Det vore dessutom, enligt min tanke, i närvarande stund en välbetänt åtgärd från statens sida att bereda kommunalmyndigheterna i sådana orter, der jernvägsbyggnader eller andra större företag äro å bane, tillfälle att vid inträffande behof genom vederbörande länsstyrelse erhålla förstärkning af deras svaga poliskrafter. Då vore vi ifrån hela den konstlade bestämmelsen om större och mindre arbetsföretag, då vore vi ifrån en särskild lag för skomakare och en särskild för jernvägsarbetare, då behöfde vi icke stadga skyldigheter för de senare, som icke vore gällande äfven för de förra, och då komme slutligen samhällets ordningsmakt att ingripa precis der behofvet vore för handen. Enär förslag i sådan syftning redan är väckt hos Riksdagen, torde vi utan fara kunna för närvarande inskränka oss till att bifalla det föredragna utlåtandet.

Herr Sjöberg: Då jag, liksom förmodligen ganska många af Kammarens ledamöter, i hufvudsak delar de åsikter, som uti ifrågavarande motion äro framställda, anser jag, i likhet med nästföregående talare, obehöfligt att nu åter upprepa de skäl, på grund af hvilka jag anser motionärens förslag förtjena synnerligt afseende. Jag instämmer ock i det mesta af motionärens muntliga anförande i dag — dock naturligtvis med undantag af hans anmärkning emot de ordalag, Utskottet använt i första raden af sitt utlåtande —; men då jag gör detta och då intet tvifvel lärer vara derom, att saken i och för sig är af ganska stor vikt, kan jag ej finna härmed väl öfverensstämma den åsigt, som af en och annan och jem-

väl af den näst föregående talaren framhållits, nemligen att för närvarande intet kunde för frågans lyckliga lösning åtgöras.

Det vill synas mig som detta icke vore omöjligt, och därför måste jag, i likhet med samme talare, göra den erinran, att motionären uti sitt anförande i dag tyckes hafva frångått en ganska vigtig punkt, som han i sjelfva motionen framhållit, nemligen i afseende å en nödvändig omarbetning af legostadgan. För mig ställer frågan sig så — och jag instämmer deruti med Herr Jöns Rundbäck — att detta företrädesvis här bör afses och att hvad en framställning från Riksdagens sida, föranledd af motionen, borde åsyfta, vore just en fullständig revision och omarbetning af nämnda stadga. Lika med motionären hyser jag stor vördnad för patriarkaliska förhållanden, men då dessa icke längre i verkligheten förefinnas och lagen sålunda uttrycker ett förhållande, som för längesedan upphört att existera, anser jag en dylik lag mogen för att falla och ersättas af något bättre. Då motionären, vid den närmare utvecklingen af frågan, i sitt anförande inom Kammaren angifvit denna särskilda punkt mera såsom ett önskningsmål, värdt att uti skrifvelse till Kongl. Maj:t omnämnas, synes det mig deremot vara af väsentlig vikt, att just i en sådan skrifvelse må med all styrka framhållas nödvändigheten af en revision af legostadgan, uti hvilken borde upptagas grunderna och vilkoren för arbetsaftal i allmänhet. Detta är en fråga, som blifvit under diskussionen berörd och som jag anser icke kunna nog ofta beröras, då flera förhållanden otvifvelaktigt påkalla, att hon ju förr dess hellre må komma under allvarlig behandling och vinna en sådan utredning, som endast Kongl. Maj:t är mäktigt att gifva.

De särskilda förhoppningar, några talare ställt på en utvidgning af landtpolisen och de hänsyftningar, som gjorts på en i detta afseende afgifven motion, som jag nu icke kan i detalj närmare erinra mig, synas mig icke utgöra tillräcklig anledning för att man vid denna fråga icke skulle fästa så mycken vikt, som den i sanning förtjenar. Det förefaller mig helt naturligt och enkelt att genom en allmän författning stadga vissa förpligtelser för dem, som bedriva större arbetsföretag, såsom jernvägsbyggnader eller i allmänhet arbeten af större omfattning, att hålla en särskild polisstyrka; det skulle visserligen för vederbörande arbetsgifvare medföra en känbar utgift, men som i samhällets sanna intresse hade sitt berättigande, och i detta afseende äro de under öfverläggningen åberopade 1858 års förordning och senaste Kyrkomötes förslag, med all aktning för hvad det senare uttalat i en med det nu förevarande ämnet nära sammanhängande fråga, på långt när icke tillfyllestgörande.

Jag kan således icke godkänna de inkast, som blifvit gjorda emot motionens innehåll; och ehuru jag medgifver, att Kammaren icke i sakens nuvarande skick kan fatta ett definitivt beslut, anser jag mig likväl icke böra underlåta att i min mån bidra till ärendets återremitterande, på det att Utskottet må sättas i tillfälle att söka i denna vigtiga fråga sammanjemka meningarne åtminstone så mycket, att man kunde erhålla ett någorlunda an-

Om lagstiftning för arbetare, som taga anställning utom hemorten.
(Forts.)

Om lagstiftning för arbetare, som taga anställning utom hemorten.
(Forts.)

tagligt förslag till en underdånig skrivelse i ämnet till Kongl. Maj:t. Det förefaller mig, som Kongl. Maj:ts regering icke skulle blifva obenügen att mottaga en sådan framställning, synnerligast som vi ju hafva vissa anledningar att antaga, det den närmaste framtiden bär i sitt sköte förhoppningar och löften om många och stora frågars lösning, på hvilka vi gerna draga vexel.

Jag vidhåller således, att det ämne, hvarom fråga nu är, bör ju förr dess hellre göras till föremål för Kongl. Maj:ts höga begrundande, och jag förenar mig därför uti Herr Ehrenborgs yrkande om ärendets återförvisande till Utskottet för ytterligare utredning.

Herr Danielsson: Då jag tillhör en af de orter, hvarifrån, enligt motionärens uttalade ord att beteckna denna fråga, "strömmen går", så tillåter jag mig yttra några ord i ämnet. Vi hafva i våra trakter den erfarenheten med afseende å desse arbetare, som vanligen om vårtiden resa åt andra orter för att söka arbetsförtjenst, att en stor del af desse då hösten kommer, och de återvända till sina hem, vid hemkomsten äro lika rika som vid bortfärden. En del af dem återvända icke på flera år och en del till och med aldrig, utan vandrar från ett ställe till ett annat, och lefver vanligen för sin egen del temligen godt, under det hustru och barn der hemma i församlingen få draga sig fram i sin öfvergifna belägenhet så godt de kunna. Följden blir i vanliga fall, att fattigvården förr eller senare får taga hand om familjen. Nu säger visserligen fattigvårdsförordningen, att kommunen kan få ersättning för dylika omkostnader och bidrag derigenom att man söker reda på den afvikne familjefadren och låter honom gälda kostnaden för familjens underhåll, men vanligen befinnes personen i fråga, då han slutligen anträffas, vara i omständigheter, som omöjligen tillåta något återgäldande af de utgifter, fattigstyrelsen haft för familjen. Denna olägenhet synes mig likväl i väsentlig mån kunna undanröjas genom en lagstiftningsåtgärd, och jag skulle därför, om en skrivelse i ämnet aflåtes till Kongl. Maj:t, vilja se den tanken deri uttryckt, att arbetaren genom kontrakt bör förbinda sig att låta någon del af arbetsförtjensten inestå hos arbetsgifvaren, i händelse hemmavarande hustru och barn skulle vara i behof af understöd och derom göra anspråk. En familjefader skulle derigenom hindras att slingra sig undan fullgörandet af sina pligter i detta afseende, och det är denna sida af saken, jag velat framhålla, emedan jag derom eger erfarenhet. Hvad deremot beträffar förhållandena på de orter, "dit strömmen går", så eger jag derom ingen erfarenhet, men jag anser den sak, jag nu vidrört, så vigtig, att Utskottet, i händelse af återremiss, bör uti skrivelseförslaget inlägga några ord i detta syfte.

Herr Ehrenborg: Till de ledamöter af Kammaren, som afstyrkt alla åtgärder med anledning deraf, att de delar af motionen, jag i dag vidhållit, äro alltför obetydliga och litet verksamma för ändamålet, till desse Herrar ledamöter har jag ingenting annat

att svara, än att jag för min del finner *litet* vara bättre än *intet*. Till de ledamöter åter, som i min motions understödjande velat gå längre än hvad jag i dag yrkat — särskildt Herr Ola Jönsson på skånebänken och Herr Jöns Rundbäck på bohuslänsbänken — måste jag säga. att de lägga alltför mycken vikt derpå, att jag för närvarande frångått en del af motionen. Jag har uttryckligen förklaradt, att hvad jag vidhållit endast är ett material för Utskottet till ytterligare bearbetning och att jag med den största glädje skulle se, om ännu mera materialier under öfverläggningen lemnades Utskottet. Är det Kammarens åsigt, att tiden nu är inne att företaga en revision af legostadgan eller att söka åvägbringa utfärdande af särskilda stadganden rörande förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetstagare vid större industriföretag, så torde Utskottet öfverväga jemväl den frågan, oaktadt jag icke vågat vidhålla denna del.

Jag skall icke längre uppehålla Kammaren, utan anhåller fortfarande om återremiss.

Herr Englander: Säge hvad man vill i frågan, så må likväl besinnas, att 25,000 arbetare ärligen äro stadde på rörlig fot, utan att hafva vare sig moralisk eller fysisk omvårdnad. Hvarje husbonde har både genom den kungliga och moraliska lagen sig ålagd förpligtelsen att vara såsom en fader för sina underhafvande. Någon motsvarande förpligtelse åligger likväl ej de stora arbetsföretagen. Det förhåller sig i sjelfva verket icke så som en talare här bakom mig sade, nemligen att det är de *små*, utan det är de *stora* arbetsföretagen, som demoralisera arbetarne. Jag har hört berättas, att i Bayern och andra tyska länder man utvecklar sådan omtanke för arbetarne vid järnvägsanläggningar och andra publika arbeten, att man föranstaltat om rörliga bostäder, som flyttas allt eftersom arbetet går undan. Der ega arbetarne tak öfver hufvudet och ordentliga sängar, på samma gång som dessa rörliga hus äfven innehålla en köksafdelning, hvarifrån arbetarne få mat mot viss afgift. Hos oss finnes ingenting åtgjordt i den vägen. På ett torp eller en bondgård i närheten af arbetsstället inhysas en mängd arbetare, 20, 30, 40 i en stuga, och hurudan omvårdnaden der skall blifva, är lätt att föreställa sig. Det synes mig därför vara välbetänkt att åtminstone aflåta en underdånig skrifvelse i ämnet och för Kongl. Maj:t påpeka förhållandet. Vill icke Kongl. Maj:t göra något för saken, så är ju Riksdagen utan ansvar, men för min del tror jag att, om Kongl. Maj:t erhåller kännedom om tillståndet för närvarande, allt möjligt afseende skall fästas å frågans betydelse.

En fråga af den största vikt — försvarsfrågan — föreligger, och en snar framtid skall utvisa huru den skall vinna sin lösning. Hvarifrån skola vi taga våra försvarare? Skola vi taga de ålderstigne eller en ungdom, som — om allt får ohejdadt fortgå — snart nog är försupen och demoraliserad? Det är en nödvändighet att staten utöfvar omvårdnad med afseende å de arbetskrafter, som användas vid publika arbetsföretag. Detta är visserligen i

Om lagstiftning för arbetare, som taga anställning utom hemorten.
(Forts.)

Om lagstiftning för arbetare, som taga anställning utom hemorten.
(Forts.)

första hand arbetsgifvarens pligt, men när denne utgöres af bolag eller annan korporation, som ej kan utöfva sitt kall i detta afseende, så måste staten ingripa. Det går numera icke an att svara som fordom Kain gjorde: "Skall jag taga vara på min broder?"

Jag förenar mig med de talare, hvilka yrkat återremiss.

Herr Ola Jönsson i Kungshult: Jag ville endast med ett par ord framhålla, att jag icke fäst mig vid att Herr Ehrenborg afstått från yrkandet om revision af legostadgan. Jag har så mycket mindre kunnat göra detta, som jag anser legostadgan såsom en antiqvitets sak, på hvilken man icke vidare bör lappa. För öfrigt framgår af mitt förra yttrande, att jag fäster stor vikt vid förslaget och att jag ingalunda skulle vilja motsätta mig ärendets återremitterande till Utskottet, om ändamålet derigenom kunde vinnas.

Herr A. Staaff: Jag ber att få tillägga några ord. Herr Sjöberg har yttrat sig för återremiss och dervid framhållit nödvändigheten af att omarbete tjänstehjonsstadgan. Något sådant låter sig likväl svårigen göra, så vidt en dylik omarbetning skulle afse att göra nämnda stadga tillämplig på arbetare i allmänhet. Jag föreställer mig nemligen, att det då vore meningen att taga bort ur nämnda stadga de nu för tjänstehjon gällande grundsatser och ändra dessa, så att de passade in på den frihet, en arbetare bör hafva. I och med detsamma gör man tjänstehjonstadgan till något helt annat än hvad den nu är, nemligen till en stadga för förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetstagare i allmänhet. Jag lemnar oafgjordt, om en sådan förening vore önskvärd och lycklig. Det synes mig, som om tjänstehjonsstadgan, i och för sig och utan afseende på hithörande förhållanden, vore i behof af en grundlig omarbetning, men detta bör blifva föremål för en särskild motion och särskild ompröfning. Jag tror, att Utskottets ord om olämpligheten af att omarbete legostadgan i det syfte, man här föreslagit, låta försvara sig och ännu icke äro vederlagda.

Vidare och med afseende på hvad Herr Danielsson anför, och med allt behjertande af de svåra förhållanden, som kunna uppkomma på den ort, derifrån arbetaren utgått, qvarlemnande sin familj i nöd och fattigdom, vill jag endast erinra om, huru svårt det är att i detta afseende åstadkomma en stadga, som kan tillfredsställa alla anspråk; och det torde icke gerna vara möjligt att förhindra en slarfvig arbetare äfven på hemorten att förskingra sin arbetsförtjenst, utan att hustru och barn dervid få något med. Jag fruktar för att man föreställer sig, det man i detta afseende kan vinna mera än som gerna är möjligt.

Jag tror att något bör och måste göras i det ämne, som här afhandlas, och att frågan icke skall falla utan återkomma, men att nu i dess outredda skick och i riksdagens snart skymmande afton någon fullt nöjaktig produkt skall kunna framläggas till

det ondas afhjelpande, det tror jag icke är att förvänta. Jag yrkar derföre fortfarande bifall till Utskottets hemställan.

Om lagstiftning för arbetare, som taga anställning utom hemorten.
(Forts.)

Herr Törnfeldt: På grund af hvad motionären och åtskillige andra talare yttrat, yrkar äfven jag återremiss af föreliggande betänkande. Frågan är här icke om att betaga arbetaren frihet att söka sin arbetsförtjenst, der han bäst kan finna den, men han bör dock icke dervid hafva samma frihet som flyttfoglarne att slå sig ner än här än der och lefva lika laglöst och utan känning af samhällsbanden som dessa. Jag yrkar, såsom jag redan nämnt, återremiss, på det att något förslag till det ondas afhjelpande må framläggas.

Herr Wedberg: Det kunde visserligen vara öfverflödigt för mig att yttra mig i denna fråga, då öfverläggningen om densamma redan så länge pågått, att något hufvudsakligt ej vidare torde vara att tillägga; men då jag har äran att tillhöra det Utskott, som behandlat motionen, och ingen annan af Utskottets ledamöter än dess ordförande deltagit i diskussionen, har jag trott mig böra begära ordet.

Jag får då till en början vitsorda, att, såsom Utskottets ärade ordförande redan erinrat, Utskottet med all omsorg behandlat Herr Ehrenborgs motion; detta icke minst derföre att Utskottet nogsamnt kände det lifliga nit motionären hyser så väl för denna fråga, som för allt som kan göras för ordning och sedlighet. Största delen af den tid, Utskottet arbetat, har upptagits just af Herr Ehrenborgs motion, och Utskottet har haft god vilja att komma till ett annat slut, än som skett, genom hvilket mera rättvisa kunde gifvas åt hans förslag och detsamma åtminstone till någon del tillstyrkas. Jag vågar derföre hemställa, huruvida en återremiss skulle tjena till något. För egen del tror jag åtminstone icke att så skulle blifva förhållandet, i synnerhet om, såsom här yrkats af Herrar Sjöberg och Danielsson med flere, Utskottet vid frågans förnyade behandling skulle komma att yttra sig ej endast öfver sjelfva motionen, utan äfven om åtskilliga andra saker, hvilka ej blifvit af motionären berörda. Den sistnämnde ärade talarens förslag, att i det underdåniga skrifvelseförslaget anhålla om åtgärders vidtagande för inbesparande af en del af de ifrågasvarande arbetarnes arbetsförtjenst åt deras hemkommuner och hemmavarande familjer, tror jag är nästan omöjligt att medelst förordningar genomföra.

Motionärens yttrande om de många laglösheter, hvartill den nuvarande frånvaron af all kontroll å arbetarne gifver anledning, må visserligen vara befogadt — jag vill icke förneka att arbetarne ofta göra sig skyldige till uppträden, stridande mot god ordning och skick — men en stor del af dem hafva dock sin grund hufvudsakligen endast i okynne, och detta kan ju förekomma ej endast bland personer af arbetsklassen, utan äfven bland de mera bildade, och kan omöjligen förhindras vare sig genom lagstiftningen eller genom några underdåniga skrivelser till Kongl. Maj:t.

Om lagstiftning för arbetare, som taga anställning utom hemorten.
(Forts.)

Att klafbinda den frie arbetaren genom att i lag föreskrifva, hvad han skall göra och hvar han skall arbeta, kan, enligt min tanke, ej rätt förlikas med de friare åsigtter och den tid hvori vi befinna oss.

På nu anförda skäl yrkar jag bifall till Utskottets utlåtande.

Herr Danielsson: Då mitt förra yttrande synes hafva blifvit missförstådt af den näst föregående talaren, har jag ansett mig böra ytterligare yttra några ord. Min mening var, att de ifrågavarande arbetarne skulle äläggas att hålla så kallade sparbanksböcker, i hvilka en viss del af deras arbetsförtjenst afsattes för deras hemmavarande familjers och oförsörjda anhöriges räkning, i händelse desse gjorde anspråk på ett sådant bidrag eller på annat sätt; och detta måtte väl icke vara svårare att göra än t. ex. vissa personers dömande till allmänt arbete med innehållande af en del af förtjensten af tvångsarbete för familjens räkning, en åtgärd som, såsom bekant, ganska ofta i fråga om försvarslöse, af Konungens Befallningshafvande beslutes. Kan det senare gå för sig, så bör äfven det förra kunna göra det. Friheten kan ej gerna i det afseendet lägga något hinder i vägen; tvärtom, den frie arbetaren bör väl arbeta både flitigare och bättre än fången, och behållningen af den förres arbete således äfven blifva större än af den senares. Den frie arbetaren bör väl i öfrigt hafva till hufvudsyfte med sin resa att å annan ort söka arbetsförtjenst, att i större mån kunna bidraga till sin familjs uppehälle; och icke att helt och hållet undandraga sig dessa skyldigheter.

Af detta skäl har jag yrkat återremiss och vidhåller fortfarande detta yrkande.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, gäfvos propositioner, enligt de yrkanden som förekommit, såväl på bifall som på återremiss; och enär den förra af dessa propositioner blef med öfvervägande ja besvarad, hade Kammaren alltså bifallit Utskottets hemställan.

§ 10.

Till bordläggning anmäldes följande inkomna ärenden:

Stats-Utskottets utlåtanden:

N:o 44, i anledning af väckt förslag angående medgifvande af skatteköpsrätt till sådana kronohemman, som blifvit från kungsgård eller annan kronans egendom lagligen afskilda; och

N:o 45, i anledning af väckta motioner om förändrad reglering af skjutsväsendet;

Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 4, angående allmänna bevillningen; och

Samma

Samma Utskotts memorial N:o 5, i anledning af återremiss i vissa delar af Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 2, angående villkoren för tillverkning och för försäljning af bränvin;

Banko-Utskottets memorial N:o 12, med anledning af Första Kammarens beslut i fråga om Utskottets utlåtanden N:is 8 och 11;

Lag-Utskottets utlåtande N:o 9, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen med förslag till förordning angående ändring i strafflagens stadganden om ansvar för skogsåverkan; och

Samma Utskotts memorial N:o 10, med förslag till sammanjemkning af Kamrarnes skiljaktiga beslut vid behandling af Utskottets betänkande N:o 6, i anledning af återremiss af Utskottets utlåtande N:o 2, om Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående ändring i vissa paragrafer af sjölagen; samt

Andra Kammarens Andra Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 4 (i samlingen N:o 18), rörande hemortsrätt i Sverige, Danmark och Tyskland för främmande undersåter efter 5 års vistelse i ettdera landet.

Dessa ärenden, som nu blefvo för första gången bordlagda, skulle uppföras främst å den lista, som för föredragningen i Kammarens nästa sammanträde komme att upprättas.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag rörande de i detta sammanträde fattade beslut.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

In fidem
H. Husberg.

Onsdagen den 31 Mars.

Kl. 2 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 24 i denna månad.

§ 2.

Från Herr Granlund, hvilken, med begagnande af honom beviljad ledighet från riksdagsgörömalen, nu vistades i sin hemort, hade inkommit och anmäldes en så lydande skrift:

Till Riksdagens Andra Kammare.

Med anledning af den sorgliga förlust som drabbat mig genom min älskade makas dödliga bortgång den 26 dennes, och nödvändigheten af min närvaro i hemmet, nödgas jag hos Kammaren vördsamt anhålla om förnyad pemption från Riksdagen under 14 dagar, räknadt från den 5 nästkommande April.

Grenna den 30 Mars 1875.

J. G. Granlund.

Å Herr Granlunds sålunda framställda begäran gaf Herr Talmannen proposition; och fann, med afseende å anledningen till den önskade ledighetsförlängningen, Kammaren skäligt densamma bevilja.

§ 3.

Föredrogos, men blefvo ånyo bordlagda:

Stats-Utskottets utlåtanden N:is 44 och 45;

Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 4 och memorial N:o 5;

Banko-Utskottets memorial N:o 12; samt

Lag-Utskottets utlåtande N:o 9, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen med förslag till förordning an-

gående ändring i strafflagens stadganden om ansvar för skogsåverkan.

I sammanhang med sistberörda ärendes bordläggning, hemstälde Herr Talmannen, att detsamma måtte få förekomma till afgörande näst efter det att Kammarerna till slutlig behandling förehåft Stats-Utskottets utlåtande N:o 11, för hvilket sistnämnda ärende, som anginge regleringen af utgifterna under riksstatens nionde hufvudtitel, slutliga föredragningen blifvit bestämd till den 3 instundande April. Denna hemställan bifölls af Kammarerna.

Äfvenledes föredrogs och bordlades för andra gången Lag-Utskottets memorial N:o 10 samt Andra Kammarernas Andra Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 4 (i samlingen N:o 18).

Kammarernas ledamöter åtskildes kl. $\frac{1}{4}$ 3 e. m.

In fidem

H. Husberg.
